

فصلنامه مطالعات حقوق

Journal of Legal Studies

شماره بیست و چهارم، تابستان ۱۳۹۷، صص ۱۱-۳۵ Vol 2. No 24. 2018, p 11-35

ISSN: (2538-6395)

شماره شاپا (۲۵۳۸-۶۳۹۵)

ضوابط حاکم بر افشاء اطلاعات در نظام بورس ایران و مسئولیت‌های ناشی از آن

سید علیرضا حسینی^۱ عیسی امینی^{۲*}

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حقوق خصوصی، واحد الکترونیکی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. استادیار، گروه حقوق خصوصی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

eisa.amini@gmail.com نویسنده مسئول

چکیده

بازار سرمایه یک نهاد اقتصادی است که به عنوان محل گردآوری وجهه خرد و هدایت آنها به سوی سرمایه‌گذاری‌های کلان و ابزاری برای داد و ستد اوراق بهادار، با طرافت‌ها و حساسیت‌های بسیاری همراه است که عملکرد آن را به نحو قابل ملاحظه‌ای تحت تأثیر قرار می‌دهد. از همین جهت شفافیت اطلاعاتی در بازار بورس و اوراق بهادار و جلب اعتماد سرمایه‌گذاران عاملی است برای ورود اشخاص به این بازار و تسهیل تامین مالی آن. لذا، تأثیرپذیری سرمایه‌گذاران از اطلاعات موجود در بازار و حجم معاملات آن، زمینه را برای سودجویی مقلبان از طریق ایجاد ظاهری گمراه کننده برای روند فعالیت بازار برای تحت تأثیر قراردادن قیمت اوراق بهادار مورد معامله فراهم نموده و روش تعیین قیمت عادلانه از طریق قانون عرضه و تقاضا را مختل می‌کند. بر همین اساس در نظام‌های حقوقی قوانین و مقررات مرتبط با افشاء اطلاعات نهانی، ماهیتی چندگانه دارند، بدین شکل که در پاره‌ای موارد به موجب قانون فعلان بازار بورس به ویژه کارگزاران ملزم به افشاء اطلاعات هستند و در مواردی معاف از افشاء اطلاعات. همچنین در مواردی افشاء اطلاعات محظمانه و نهانی از موجبات ضمان انتظامی، کیفری و حقوقی، محسوب می‌شود. از همین جهت ما در این مقاله به شیوه‌ی توصیفی-تحلیلی به واکاوی ابعاد موضوع پرداخته و دریافتیم، مبنای این رویکرد، حمایت از سرمایه‌گذاران، حفظ اعتماد عمومی، حفظ کارآبی بازار و نیز رعایت شفافیت اطلاعاتی می‌باشد. بر این مبنای، توقف نماد معاملات، تعلیق معاملات و عدم تایید معاملات به عنوان تمهیدات انتظامی بوده و همچنین ناقضین این مقررات و قوانین با تمهیدات کیفری و مسئولیت مدنی نیز مواجه خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: افشاء اطلاعات، بازار سرمایه، معافیت از افشاء، مسئولیت انتظامی، مسئولیت کیفری، مسئولیت مدنی.

مقدمه

قانون جدید بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب آذرماه ۱۳۸۴ با توجه بسیار قانونگذار به مباحث شفافیت و اطلاع رسانی همراه بوده به گونه‌ای که فصل پنجم این قانون مشتمل بر ۶ ماده و ۲ تبصره به اطلاع رسانی در بازارهای اولیه و ثانویه اختصاص یافته است.

بر مبنای مواد قانونی یادشده وظیفه اتخاذ تدابیر لازم به منظور دسترسی عموم به مجموعه اطلاعاتی مرتبط با ثبت اوراق بهادار، حداکثر پانزده روز پس از ثبت بر عهده‌ی سازمان بورس و اوراق بهادار واگذار شده است. سازمان همچنین بورس‌ها، ناشران، واسطه‌های مالی و کلیه‌ی تشکلهای فعال در بازار سرمایه را ملزم خواهد کرد تا براساس استانداردهای حسابداری و حسابرسی ملی کشور، اطلاعات جامع فعالیت خود را منتشر نمایند. با استناد به ماده‌ی ۴۴ این قانون سازمان می‌تواند عرضه‌ی عمومی اوراق بهادار را در صورت آگاهی از ارائه اطلاعات نادرست، ناقص یا گمراх کننده از سوی ناشر، متوقف کند. ناشر نیز موظف است صورت‌های مالی خود را مطابق استانداردهای حسابداری و آینه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی ابلاغ شده توسط سازمان، تهیه و ارائه کند. بورس نیز براساس ماده‌ی ۳۱ قانون مکلف است فهرست، تعداد و قیمت اوراق بهادار معامله شده در روزهای معاملاتی را براساس مقررات و ضوابط سازمان تهیه و منتشر کند. فهرست مزبور سند رسمی تلقی شده و در سوابق فعالیت بورس نگهداری خواهد شد.

صورت‌های مالی سالانه‌ی حسابرسی شده، صورت‌های مالی میان دوره‌ای، گزارش هیئت مدیره به مجامع و اظهارنظر حسابرس و اطلاعاتی که تاثیر قابل ملاحظه‌ای بر قیمت اوراق بهادار و تصمیم سرمایه گذاران می‌گذارند، از حداقل مواردی هستند که مطابق دستورالعمل‌های اجرایی تهیه شده توسط سازمان بورس و اوراق بهادار، ناشر ملزم است به سازمان مزبور ارائه دهد. همچنین براساس ماده‌ی ۴۳ قانون مزبور مسئولیت جبران خسارات واردہ به سرمایه گذاران ناشی از قصور، تخلف یا نقصان اطلاعات ارائه شده در فرآیند عرضه‌ی اولیه بر دوش ناشر، شرکت تامین سرمایه، ارزشیابان و مشاوران حقوقی ناشر خواهد بود و خسارت دیدگان میتوانند حداکثر یک سال پس از کشف تخلف به هیئت مدیره ببورس یا هیئت داوری شکایت کنند. (کیانی و همکار، ۱۳۸۶، ۲۹-۲۷)

از جمله پامدهای نقض قانون در زمینه افشای اطلاعات، محکومیت اشخاص مختلف به مجازات‌های مقرر در قانون مجازات اسلامی است. به گونه‌ای که ماده‌ی ۴۷ قانون تصریح می‌کند اشخاصی که اطلاعات خلاف واقع یا مستندات جعلی را به سازمان یا بورس ارائه نمایند یا تصدیق کنند و یا اطلاعات، اسناد و یا مدارک جعلی را در تهیه گزارش‌های موضوع قانون مورد استفاده قرار دهند، حسب مورد به مجازات‌های مقرر در قانون مجازات اسلامی محکوم خواهند شد. همچنین، مطابق ماده ۴۹ قانون بورس و اوراق بهادار مقرر می‌دارد:

«اشخاص زیر به حبس تعزیری از یک ماه تا شش ماه یا جزای نقدی معادل یک تا سه برابر سود بدست آمده یا زیان متحمل نشده یا هر دو مجازات محکوم خواهند شد:

- ۱- هر شخصی که بدون رعایت مقررات این قانون تحت هر عنوان به فعالیت هایی از قبیل کارگزاری، کارگزار / معامله گری، یا بازار گردانی که مستلزم اخذ مجوز است مبادرت نماید یا خود را تحت هر یک از عناوین مزبور معرفی کند.
 - ۲- هر شخصی که به موجب این قانون مکلف به ارائه تمام یا قسمتی از اطلاعات، استناد و یا مدارک مهم به سازمان و یا بورس مربوط بوده و از انجام آن خودداری کند.
 - ۳- هر شخصی که مسؤول تهیه استناد، مدارک، اطلاعات، بیانیه ثبت یا اعلامیه پذیره نویسی و امثال آنها جهت ارائه به سازمان می باشد و نیز هر شخصی که مسؤولیت بررسی و اظهار نظر یا تهیه گزارش مالی، فنی یا اقتصادی یا هرگونه تصدیق مستندات و اطلاعات مذکور را بر عهده دارد و در اجرای وظایف محوله از مقررات این قانون تخلف نماید.
 - ۴- هر شخصی که عالما و عامدا هرگونه اطلاعات، استناد، مدارک یا گزارش های خلاف واقع مربوط به اوراق بهادر را به هر نحو مورد سوء استفاده قرار دهد».
- بنابراین عدم ارائه تمام یا قسمتی از اطلاعات، استناد و یا مدارک مهمی که به موجب قانون باید به سازمان و یا بورس ارائه شود، تخلف تهیه کنندگان و بررسی کنندگان استناد، مدارک، اطلاعات، بیانیهی ثبت یا اعلامیه پذیره نویسی از انجام وظایف محوله و سوء استفاده عمومی از هرگونه اطلاعات، استناد، مدارک یا گزارش های خلاف واقع مربوط به اوراق بهادر از جمله جرایم تعریف شده در این ماده قانونی است.
- همانگونه که مشخص است قانون جدید توجه بسیاری به شفافیت بازار اوراق بهادر نشان داده و بازار اولیه را نیز از این امر مستثنی نگذاشته و بدین ترتیب یکی از نقایص قوانین و مقررات سلف خود را پوشش داده است. در قانون جدید ناظر اصلی فرایند اطلاع رسانی بازار اوراق بهادر سازمان بورس و اوراق بهادر است که وظیفه تدوین مقررات و اجرای مناسب آنها را بر عهده گرفته است و تمامی نهادهای در گیر در بازار سرمایه ملزم‌اند مطابق آئین نامه‌ها و دستورالعمل‌های تهیه شده توسط سازمان مزبور به ارائه اطلاعات به مراجع تعیین شده پردازنند.
- لذا در این مقاله، ضمن تشریح نحوه افشاء اطلاعات، مبانی افشاء ا و موارد معافیت از آن به موجب قوانین و مقررات خاص بورس، مطمح نظر قرار گرفته و پس از آن مسئولیت های ناشی از نقض مقررات مربوط به افشاء اطلاعات با سه رویکرد مسئولیت انتظامی، کیفری و مدنی مورد بررسی قرار گرفته است.^۱

۱. لازم به ذکر است که نگارندهای در همین مجله، مقاله‌ای تحت عنوان «مسئولیت مدنی ناشی از نقض مقررات مربوط به افشاء اطلاعات در بازار بورس و شیوه‌های رسیدگی به آن» ارائه داده‌اند، به همین جهت در این مقاله از تکرار برخی مباحث و همچنین بسط مسئولیت مدنی مماثلت به عمل آمده است. <http://www.pantajournals.ir/article.aspx?aid=5304>

۱. مفاهیم

برای فهم درست مباحث در هر زمینه و رشته‌ی علمی، پیش از هر اقدامی لازم است به مفهوم شناسی واژگان کلیدی آن توجه کافی و وافی داشته باشیم. چراکه؛ شکل‌گیری منطق و ادبیات مشترک و مورد توافق برای گفتمانی علمی و کارآمد از جمله ضروریات نتیجه بخش خواهد بود. لذا تحسین گام به ارائه‌ی مفهوم لغوی و اصطلاحی واژگان کلیدی این موضوع اختصاص داده شده است.

۱-۱. اطلاعات مهم

مطابق تعریف پارلمان اتحادیه‌ی اروپا، اطلاعات مهم «هرگونه پیش آمد جدید در قلمرو فعالیت شرکت است که به واسطه تاثیر آن بر دارایی با روند کلی کسب و کار شرکت به تعییر قابل توجه در قیمت اوراق بهادار شرکت منجر می‌شود.» همین تعریف عیناً در قانون بورس انگلستان تکرار شده است. البته همان طور که از کاربرد واژه‌ی (May) در این مقرره نیز فهمیده می‌شود صرف وجود احتمال معرفت بر وجود چنین اثری بر قیمت، برای «مهم» تلقی شدن اطلاعات کافی است و لازم نیست به یقین بدانیم که این اطلاعات قیمت اوراق بهادار را تغییر خواهد داد. البته آنچه جوهره‌ی اطلاعات مهم را تشکیل می‌دهد، داشتن تاثیر قابل توجه بر قیمت اوراق بهادار است. وصف «قابلیت تاثیر قابل توجه» اطلاعات مهم به مفهوم اخصل کلمه را از دیگر اطلاعاتی که هرچند در تصمیم سرمایه‌گذاران برای معامله موثرند؛ لیکن در قیمت اوراق بهادار تاثیر چندان ندارند، مانند اعلام سهامداران عمده، متمایز می‌کند. معیار تاثیر قابل توجه در قیمت، واکنش یک سرمایه‌گذار متعارف است. بدون شک اطلاعاتی که بر قیمت موثرند به طریق اولی بر تصمیم به معامله هم نقش دارند؛ به همین دلیل ماده یک دستور العمل افشا اطلاعات شرکت‌های ثبت شده نزد سازمان بورس در بند ۶ آن بیان می‌دارد که اطلاعات مهم عبارتند از: «اطلاعاتی درباره‌ی رویدادها و تصمیمات مربوط به ناشر که بر قیمت اوراق بهادار ناشر و تصمیم سرمایه‌گذاران تاثیر با اهمیت داشته باشد.» (صادقی مقدم، ۱۳۹۰، ۱۳۹۴)

۱-۲. اطلاعات نهانی

اطلاعات نهانی به آن دسته از اطلاعات کلیدی و منتشر نشده گفته می‌شود که به طور مستقیم و یا غیرمستقیم به اوراق بهادار یا ناشران آنها مربوط می‌شود. این اطلاعات بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاران و قیمت سهام تاثیر دارد و به شاخص‌های اقتصادی نظری رشد، نرخ بهره و غیره بستگی دارد. بنابراین اطلاعات نهانی، اطلاعات خاص و مربوط به سهام در اختیار مالکان هر شرکت می‌باشد. این اطلاعات تاثیر اساسی در روند قیمت سهم موردن بحث دارد. (مهربانی، ۱۳۸۸، ۱۵)

بنابراین می‌توان اذعان داشت، مرز بین اطلاعات نهانی با اطلاعات درونی و اطلاعات مهم مبهم نیست و مصادیق آن احصا نشده، قانونگذار خواسته با کاربست اصطلاح اطلاعات نهانی در بند ۳۲ ماده ی ۱ قانون

بازار این نکته را یادآور شود که اطلاعات افشاء نشده از سوی دارنده، اطلاعات نهانی است و واژه افشاء نشده به دارنده باز می گردد و نه اطلاعات. در بند ۶ ماده ۱ دستورالعمل افشاء اطلاعات مهم تعریف شده است و مصادیق در ماده ۱۳ دستور العمل مذکور آمده است. اما در اطلاعات نهانی قانونگذار به ذکر تعریف بسته کرده و مصادیق آن و دامنه‌ی شمول آن را بیان نکرده است. لذا با مریوط ساختن قید «افشاء نشده» در صدر بند ۳۲ ماده ۱ قانون بازار «هرگونه اطلاعات افشاء نشده» به مکلفین به افشاء می‌توانیم مرز این اطلاعات با اطلاعات مهم را مشخص کنیم. اطلاعاتی که دارنده‌ی آن موظف به افشاء کردن آن به سازمان و سازمان موظف به افشاء آن به عموم است، نهانی تلقی می‌شود. این تفسیر با تئوری کارگزاری به افشاء نیز همسو و سازگار است. مدیران به عنوان نمایندگان صاحبان شرکت (سهامداران) به اطلاعاتی دسترسی دارند که صاحبان اصلی اطلاعات نسبت به آن بی اطلاع و از آن محروم هستند. معاملات مدیران و سایر دارندگان اطلاعات با استفاده از اطلاعات منتشر نشده به زیان صاحبان سهم خواهد بود زیرا این اطلاعات در زمرة‌ی دارایی‌های تمامی سهامداران فعلی و آتی است؛ در حالی که استفاده کنندگان این اطلاعات این افراد نیستند و نگه دارندگان که به نوعی امانت دار این اطلاعات هستند به سود خود به طور انحصاری از این اطلاعات استفاده می‌کنند. اطلاعات مالی صادر شده توسط شرکت‌ها مهمترین ملاک برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران برای خرید یا نگهداری سهام است. این چالش از آن جا آغاز می‌شود که مدیران خود در بازار اوراق بهادار دوشادوش سایر سهامداران حاضر شده و قصد افزایش ثروت خود را دارند. (جمالی و همکاران، ۱۳۹۴، ۱۷)

بدین ترتیب، اطلاعات صرفا به این خاطر که افراد خاصی از آن مطلعند، نهانی محسوب نمی‌شود بلکه به این منظور حداقل باید چهار ویژگی را به طور همزمان دارا باشند. (جنیدی و همکار، ۱۳۸۸، ۱۳۳) این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱. عدم دسترسی برای عموم (Hase not been made public)

۲. دقیق یا ویژه بودن (Of a specific or precise nature)

۳. قابلیت تاثیر در قیمت (Price sensitive)

۴. ارتباط با اوراق بهادار یا ناشر آنها (Relating to particular securities or to issuer of securities)

(بدین ترتیب، در صورت فقدان هر یک از شرایط فوق دیگر نمی‌توان آن اطلاعات را نهانی تلفی کرد، حتی اگر سایر شرایط کماکان به قوت خود باقی باشد.

۱-۳ افشاء

هندریکسن و ونبردا در تعریف افشا آورده اند: «افشا در حالت کلی به معنای انعکاس اطلاعات است. اما حسابداران از این واژه معنای محدودتری را در نظر می‌گیرند و آن را به معنای انعکاس اطلاعات مالی

واحد تجاری در قالب گزارش‌های مالی می‌دانند، که معمولاً به صورت سالیانه ارائه می‌شود» (هندریکسن، ۱۳۸۴، ۲۲۵)

بلکویی افشا را دربرگیرندهٔ اطلاعاتی می‌داند که برای سرمایه‌گذار معمولی مفید واقع شود و موجب گمراهی خواننده نگردد. به صورتی آشکارتر، اصل افشا بین معنی است که هیچ اطلاعات مهم مورد توجه و علاقه سرمایه‌گذار معمولی نباید حذف و یا پنهان شود. (بلکویی، ۱۳۸۱، ۲۵۱) ولک و همکاران افشا را دربرگیرندهٔ اطلاعات مالی مربوط، اعم از اطلاعات داخل و خارج از صورت‌های مالی می‌دانند. همچنین افشاء اطلاعات بودجه‌ای را به عنوان یکی از موارد افشاء خارج از متن صورت‌های مالی، معرفی می‌کنند. (ولک داد، ۱۳۸۷، ۴۵۲)

بدین ترتیب، افشا عبارت است از انتشار اطلاعات مهم و تاثیرگذار بر بازار که در واقع هدف اصلی آن کمک به استفاده کنندگان در تصمیم‌گیری مربوط به سرمایه‌گذاری، تفسیر وضعیت مالی شرکت‌ها، ارزیابی عملکرد مدیریت، پیش‌بینی جریانات وجوه نقد آتی. در این راستا باید کلیه واقعیت‌های با اهمیت واحد اقتصادی به گونه‌ای مناسب و کامل افشا شوند، تا امکان اتخاذ تصمیم فراهم گردد و از سردرگمی جلوگیری به عمل آورد. افشا باید از طریق گزارش‌های قانونی شامل صورت‌های مالی اساسی که حاوی تمامی اطلاعات با اهمیت، مربوط و به موقع باشد و این اطلاعات به گونه‌ای قابل فهم و حتی الامکان کامل ارائه گردد؛ تا امکان اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه را برای استفاده کنندگان فراهم نماید. (بني‌مهد، ۱۳۸۹، ۵۲).

۲. الزامات افشا اطلاعات

در نظام حقوقی ایران برای هریک از بازارها اولیه و ثانویه تکالیف و الزاماتی جهت افشاء اطلاعات در نظر گرفته شده است. به گونه‌ای که، در ایران، فصل سوم قانون بازار اوراق بهادار به بازار اولیه اختصاص یافته است. مطابق ماده ۲۰ این قانون عرضه عمومی اوراق بهادار در بازار اولیه منوط به اخذ مجوز یا به عبارتی ثبت اوراق نزد سازمان بورس و اوراق بهادار است و هدف از آن حصول اطمینان از رعایت مقررات قانونی، مصوبات سازمان و شفاقت اطلاعاتی است. بدین منظور ناشر موظف است، تقاضای ثبت اوراق بهادار را همراه با بیانیه ثبت و اعلامیه پذیره نویسی جهت اخذ مجوز عرضه عمومی به سازمان تسلیم نماید. اطلاعاتی که لازم است از طریق بیانیه ثبت ارائه شوند، مطابق دستور العملی که به موجب تبصره ماده ۲۲ قانون بازار اوراق بهادار با عنوان "دستور العمل ثبت و عرضه عمومی اوراق بهادار" در تاریخ ۱۳۸۵/۱۰/۲۵ به تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار رسیده است، تعیین شده‌اند. مسئولیت صحبت این اطلاعات با ناشر است؛ لیکن شرکت تامین سرمایه، حسابرس، ارزشیاب و مشاوران حقوقی ناشر که در تایید این اطلاعات نقش داشته‌اند نیز مسئول می‌باشند. در این میان شرکت تامین سرمایه به عنوان مشاور عرضه مسئولیت سنگین‌تری دارد. بدین ترتیب عرضه اولیه، اولین فرصت موسسان و سرمایه‌گذاران ابتدایی هر

شرکت برای ارزیابی ارزش سهام‌شان می‌باشد. گاهی بر خلاف انتظار متعارف، به دلیل تعارض منافع سهامداران و شرکت تامین سرمایه که غالباً نقش معهدهای پذیره نویس را ایفا می‌کند، ارزشگذاری پایین‌تر از قیمت واقعی اتفاق می‌افتد. لذا فرآیند راستی آزمایی اهمیت دوچندانی پیدا می‌کند. (ابراهیمی، ۱۳۹۰، ۱۶۵) همچنین، شفافیت اطلاعاتی در بازار ثانویه و جلب اعتماد سرمایه‌گذاران عاملی است برای ورود اشخاص به بازار اولیه و تسهیل تامین مالی شرکت‌ها، چرا که این امر تاثیر مستقیمی بر ارزشگذاری دارایی‌های شرکت، تعیین قیمت تعادلی سهام و حجم معاملات سهام شرکت‌ها دارد. در ایران ماده ۴۵ قانون بازار اوراق بهادار، مهمترین ماده‌ای است که ناشران را مکلف به ارائه اطلاعات می‌نماید.

۳. نحوه افشاء اطلاعات

همان‌طور که گفته شد، ویژگی قابلیت تاثیر قابل توجه بر قیمت، ایجاب می‌کند که اطلاعات مهم فوراً افشاء شوند. این امری است که مورد توجه صدر ماده ۱۴ دستور العمل افشا و همچنین حقوق خارجی نیز بوده است. در حقوق خصوصی فوریت مفهومی است عرفی و نه ریاضی و در مقابل درنگ به کار می‌رود. (کاتوزیان، ۱۳۸۳، ۷۳) بند ۵ ماده یک دستور العمل افشاء اطلاعات که افشاء فوری را «افشاء اطلاعات به محض آگاهی ناشر...» می‌داند ترجمه‌نای دیگر از این قاعده است. این مقرره از جهت هماهنگی با مبانی حقوق خصوصی قابل تایید است؛ لیکن اصل سرعت در امور تجاری اقتضا دارد. برای همین باید برای فوریت‌های بورس هم محدودیت قائل شویم. به طور مثال بهتر بود قواعد افشاء اطلاعات انگلستان که شرکت را ملزم می‌کند تا ترتیبی اتخاذ کند که اطلاعات را حداقل تا پایان روز کاری بعد از آگاهی، روی سایت اینترنتی خود قرار دهد، در قانونگذاری ایران نیز مورد اعمال قرار می‌گرفت. (صادقی مقدم، همان، ۱۳۵)

بدین ترتیب می‌توان گفت که در رویه‌ی بورس ایران، بخش ناظارت بر بازار مسئولیت دریافت و نشر اطلاعات و شرح و تفصیل مرتبط با آنها را بر عهده دارد. قاعده‌ی اصلی این است که اطلاعیه‌های مهم باید به سرعت انتشار یابد. انتشار برخی از اطلاعیه‌ها، ممکن است با تایید بخش ناظارت بر بازار، تا زمان اتمام معاملات به تعویق بیفتد. همچنین ممکن است افشاء اطلاعات به صورت شایعه و یا ناخواسته باشد که مادر این مبحث به شرح این دو نحوه افشا اطلاعات نیز می‌بردazیم.

۱-۳. شایعه

یکی از فروعات اطلاعات مهم، شایعه است. واژه‌ی شایعه در اینجا با مفهومی که عموم از این واژه در اذهان دارند متفاوت است. در حوزه‌ی بورس شایعه در واقع نوعی افشا اطلاعات مهم است. چراکه؛ بنا بر احتمالی معقول بر قیمت اوراق بهادار تاثیر می‌گذارد. منتها چیزی که به آن عنوان شایعه می‌دهد و مقتضای

ذات آن محسوب می‌شود، این است که نه به طور رسمی منتشر شده و نه خود شرکت آن را تایید و یا تکذیب می‌کند. بنابر همین عدم رسمیت است که دستور العمل افشاء اطلاعات در بند ۷ ماده یک خود از دادن عنوان اطلاعات به آن خودداری کرده و از آن تحت عنوان «اخبار حاکی از اطلاعات مهم» یاد می‌کند. به تعبیر بند ۷ ماده یک شایعه «اخبار حاکی از اطلاعات مهم» است که به طور غیر رسمی منتشر شده است و به وسیله ناشر تایید و یا تکذیب نشده و احتمال می‌رود بر قیمت اوراق بهادر ناشر تاثیر با اهمیت داشته باشد. بنابراین اگر یکی از نشریات معتبر مالی به دلیل قدرت بالا در کشف حقایق، خبر مربوط به کسب مجوز انحصاری تولید محصولی خاص را قبل از اعلام بورس یا خود شرکت، منتشر کند. در حقوق اوراق بهادر این خبر را شایعه می‌نامیم هرچند که صحت داشته باشد.

بنابراین وجود شایعه باعث خواهد شد تا قیمت اوراق بهادر از کنترل مرجع رسمی بازار خارج شده و تحت تاثیر مافیای رسانه‌ای قرار گیرد. همچنین این پدیده موجب فعالیت نامتعارف بازار در خصوص قیمت و یا حجم داد و ستد اوراق بهادر یا هر دوی آن می‌شود. بدین سان در این صورت انتشار شایعه، ممکن است قیمت اوراق بهادر به هیچ وجه نشان دهنده ارزش واقعی آن نباشد. (همان، ۱۳۶)

انتشار شایعه و به دنبال آن فعالیت نامتعارف بازار به حدی مخرب است که دستور العمل افشا اطلاعات در مقام واکنش، آن را همانند اظهار خلاف واقع دانسته و حکم هر دو را در یک ماده بیان می‌کند. این دستور العمل در ماده ۱۵ می‌گوید: «در صورت انتشار شایعه یا گزارشی که حاوی اطلاعات خلاف واقع باشد، ناشر مکلف است به درخواست سازمان، بالافصله با صدور اطلاعیه‌ای، اطلاعات و توضیحات کافی در خصوص شایعه یا گزارش مذبور ارائه کند».

۳-۲. افشاء ناخواسته

یکی دیگر از صور افشاء اطلاعات در بازار سرمایه افشاء اطلاعات ناخواسته است. طی مدت تاخیر در افشا شرکت موظف است فعالیت بازار را در مورد اوراق بهادر خود تحت نظر بگیرد. در این دوران، با در نظر گرفتن این مطلب که هنوز اطلاعات خاص به بازار منتقل نشده است، هرگونه فعالیت نامتعارف بازار در قیمت یا حجم داد و ستد اوراق بهادر شرکت به معنی انتشار ناخواسته اطلاعات خواهد بود. در صورت رخدادن این اتفاق، بین نویسنده‌گان در حقوق انگلستان اختلاف نظر وجود دارد: برخی بر این باورند که ناشر اوراق بهادر باید توقف نماد معاملاتی خود در بورس را تقاضا کند تا از سوء استفاده اطلاعاتی در معاملات اوراق بهادر خود جلوگیری کند و در عین حال کماکان بتواند با محترمانه نگه داشتن اطلاعات از افشاء آن به بورس جلوگیری کرده و برای حل مشکل خود فرصت کافی در اختیار داشته باشد. در مقابل عده‌ای دیگر معتقدند در حالتی که عده‌ای غیر از افراد ذی صلاح از اطلاعات آگاهی یابند، دیگر عنوان «محترمانه» بودن بر آن صدق نمی‌کند تا بتوان بر مخفی نگه داشتن آن اصرار ورزید. پس شرکت باید اطلاعات را برای همه منتشر کند. (همان، ۱۴۲)

۴. معافیت از افشا اطلاعات

از مطالبی که تا کنون بیان شد اینگونه فهمیده می شود که اصل بر اجرای بودن افشا اطلاعات در بازار بورس و اوراق بهادر است. زیرا سرمایه‌گذاران در ازای آوردهای که به بازار می‌آورند حق دارند حداقلی از اطلاعات درباره محلی که سرمایه‌آنها به آنجا خواهد رفت، دریافت کنند. (بورن، ۲۰۰۸، ۱۴۲). اما اجرای هر حق منوط به این است که باعث ایراد ضرر ناروا به دیگری شود و به تعییر دکتر ناصر کاتوزیان «ایراد ضرر ناروا به دیگری نقطه پایان حق است» (کاتوزیان، ۱۳۸۵، ۴۲۴) معافیت موقت و یا با تاخیر یکی از مصادیق بارز چنین وضعیتی است. در مواردی که حقوق اوراق بهادر به طور موقت شرکت‌ها را از افشاء اطلاعات معاف می‌کند، وضعیت بازار به گونه‌ای است که در صورت انتشار اطلاعات، صدماتی جبران ناپذیر به شرکت‌ها وارد خواهد شد. این صدمات به حدی است که حتی از زیان‌های ناشی از عدم افشاء اطلاعات به سهامداران نیز بیشتر خواهد بود. در چنین شرایطی قواعد افشاء اطلاعات آمریکا و انگلستان به شرکت‌ها اجازه می‌دهد تا پایان وضعیت اضطراری از افشاء اطلاعات خودداری کنند. (صادقی مقدم، همان، ۱۳۷).

در نظام حقوقی ایران نیز با اعمال ماده ۱۵ دستور العمل افشاء اطلاعات این تمهید اندیشه شده است. این ماده مقرر می‌دارد: «ناشر می‌تواند در موارد زیر، اطلاعات مهم را با الزام به عدم افشا، با تاخیر (پس از رفع محدودیت‌های ذیل) افشا نماید:

الف: افشاء فوری موجب زیان یا عدم التفع با اهمیت برای ناشر شود.

ب: ناشر در حال انجام مذاکره بوده و هنوز بر سر اصول آن توافق حاصل نشده باشد.

ج: افشاء فوری مزایای قابل توجهی برای شرکت‌های رقیب فراهم کند.

د: موضوع مورد افشا پیوسته در حال تغییر باشد.

تبصره: ناشر مکلف است پس از رفع محدودیت‌های فوق نسبت به افشاء فوری اطلاعات اقدام نموده و دلایل استناد به هر یک از بندهای این ماده را به همراه مستندات لازم به سازمان اعلام نماید».

بنابراین مواردی که در این ماده احصا شده است از جمله معاذیری که به طور موقت الزامات افشاء اطلاعات را مستثنا می‌سازد. چنین تفسیری از ماده مذکور موافق با طبع مقررات حقوق اقتصادی است. جه اینکه، از جمله اهداف این بخش از حقوق، حمایت از طرف ضعیف‌تر که اینجا سرمایه‌گذاران عادی بازار هستند، می‌باشد. (باقری، ۱۳۸۵، ۷۰) بنابراین تفسیر مضيق این ماده باعث خواهد شد تا شرکت‌ها نتوانند به هر بهانه‌ای حق سرمایه‌گذاران عادی بر دانستن اوضاع و احوال آنها را زیر با بگذارند. از این‌رو؛ برای تبیین هرچه بیشتر این بحث لازم است که موارد منصوص این ماده مورد مذاقه قرار گیرد.

۱-۴. ضرر یا عدم نفع مستقیم

مطابق بند الف ماده ۱۵، نخستین عذر برای تأخیر در افشا هنگامی است که «افشای فوری مو جب زیان یا عدم النفع با اهمیت برای ناشر شود». گاه ممکن است شرکت به طور غیرمنتظره در بحران یا دردسر قرار گیرد که خروج از آن مستلزم گذر زمان و دادن مهلت به شرکت باشد. این فرض مورد توجه قوانین افشا اطلاعات اروپا و انگلستان نیز قرار گرفته و به عقیده برخی از مولفین جلوگیری از صدمه به منافع مشروع شرکت در حل بحران است، که موجب می شود تا حقوق اوراق بهادر به شرکت مهلت اعطای کند. البته همان طور که در بند الف ماده ۱۵ هم تأکید شده است، زیان یا عدم النفع باید با اهمیت باشد و به هر بهانه‌ای نمی‌توان افشا را به تأخیر انداخت. منظور از با اهمیت بودن این است که در مقام مقایسه ضرر واردہ به شرکت در صورت افشا بیشتر از ضرر معامله کنندگان احتمالی در صورت عدم افشا باشد. (صادقی مقدم، همان، ۱۳۸)

برای نمونه طبق بند الف ماده ۱۳ دستور العمل مذکور، یکی از مصادیق اطلاعات مهم، دعاوی علیه شرکت است. حال اگر دعوای کلاهبرداری علیه شرکت مطرح شود، در صورت انتشار خبر آن طرف‌های دیگر تجاری روابط خود را با شرکت کمتر کرده و اطمینان آنها به شرکت کاهش خواهد یافت. در این وضع، اگر شرکت بتواند قضیه را محرومانه نگه داشته تا با طرف مقابل دعوا صلح کند، از بحران خارج خواهد شد. همچنین ممکن است اطلاعات جزئی از اسرار شرکت باشد که در این صورت باید کماکان محرومانه باقی بماند والا سازمان بورس در صورت اجبار شرکت به افشا، مسئول جبران زیان واره به آن خواهد بود.

۲-۴. امر فاقم

طبق بند ب ماده ۱۵ دستور العمل مذکور دو مین عذری که می‌تواند موجب تأخیر در افشا شود، هنگامی است که «ناشر در حال انجام مذاکره بوده و هنوز بر سر اصول آن توافق حاصل نشده باشد». چنین عذری که در قواعد اوراق بهادر اتحادیه اروپا و انگلستان نیز مورد اشاره قرار گرفته است به این دلیل به شرکت حق تأخیر می‌دهد. چراکه؛ ممکن است افشا زود هنگام یک مذاکره، مانند انعقاد قرارداد پیمانکاری یا سرمایه گذاری، تمام موقیت آمیز آن را با مشکل مواجه سازد. علاوه بر این ارزش چنین اطلاعاتی قابل تخمين نیست؛ زیرا مربوط به امر ناتمامی است که ممکن است هرگز محقق نشود. (همان، ۴۹۹)

۳-۴. یاری رساندن به رقبا

انگیزه حضور شرکت‌های تجاری در بازار اوراق بهادر این است که با کسب وجهه و ایجاد این تصور که مورد اعتماد و اقبال جامعه هستند، بتوانند رونق کسب و کار خود را افزایش داده و با این روش بر رقبای خود برتری یابند. حال، اگر مقررات افشا اطلاعات در بورس به نحوی باشد که این هدف را معکوس

کند و حضور در بورس را تبدیل به وسیله‌ای برای یاری رساندن به رقبا در پی بردن به اطلاعات لازم برای پیروزی در رقابت کند و این امر به نفع شرکت‌های رقیب تمام شود، فلسفه حضور در بورس با چالشی جدی مواجه خواهد شد.

در همین راستا بند ج ماده ۱۵ همانند حقوق اتحادیه اروپا و انگلستان سومین مورد از معاذیر تاخیر در افشا را هنگامی می‌داند که «افشا فوری مزایای قابل توجه برای شرکت‌های رقیب فراهم کند». به عنوان مثال، افشاء برنامه‌های مدیریت شرکت در مورد نحوه تسلط بر بازار فروش، باعث خواهد شد تا شرکت‌های رقیب با اطلاع قبلی بتوانند برنامه‌های شرکت را ختنی کند. (صادقی مقدم، همان، ۱۳۹)

۴-۴. حفاظت از اطلاعات

اطلاع در لغت به معنی خبر و آگاهی و اطلاعات به معنی معلومات و دانستنی‌هاست. (دهخدا، ۱۳۷۸، ۲۸۹۷) این دانستنی‌ها می‌توانند اشخاص را در تصمیم‌گیری، تغییر عقیده و... یاری کنند. در حقوق قراردادها اطلاعات آن دسته از معلومات است که اشخاص پیش از قرارداد در مرحله شکل گیری آن در مورد اوصاف اصلی یا فرعی مورد معامله یا گاهی بعد از قرارداد و در مرحله بعد از آن، چه به صورت تمهد اصلی مثل قراردادهایی که با موسسات اطلاعاتی بسته می‌شود و چه به صورت تعهد فرعی که جزئی از تسلیم موضوع اصلی قرارداد است، موظف به افشا آن هستند. (جنیدی، ۱۳۸۱، ۱۶) در دنیای تجارت نیز هرگاه سخن از اطلاعات تجاری به میان می‌آید آنچه به ذهن مبتادر می‌شود دانسته‌هایی است که جز دارایی تاجر محسوب شده و از آن تحت عنوان "اسرار تجاری" یاد می‌شود. (شفیعی، ۱۳۸۵، ۲۳)

اما در بازار اوراق بهادار حکایت اطلاعات حکایتی دیگر است. در این بازار که محلی برای معاملات اوراق بهادار است همانند هر بازار دیگر مردم هنگامی فعالیت خواهند کرد که به این باور برستند که قیمت‌های موجود در آن بیانگر ارزش واقعی اوراق بهادار است. در این بازار اوراق بهادار اطلاعات ارزشمندترین دارایی‌ها است.

بدین ترتیب محترمانه نگه داشتن اطلاعات شرط ضروری اعطای مجوز برای تاخیر در افشا است. چه اینکه این امر منطقی به نظر می‌رسد که از یک طرف به بهانه جلوگیری از ضرر شرکت اطلاعات به بازار فرستاده نشود و از طرفی دیگر عده‌ای به دلیل انجام وظیفه این اطلاعات را در اختیار دارند از این فرصت بهره ببرد و اقدام به سوء استفاده از اطلاعات کنند. در حقوق ایران وظیفه شرکت به محترمانه نگه داشتن اطلاعات از واژه‌ی «الزام به عدم افشا» که در ماده ۱۵ دستور العمل افشا به عنوان شرط اعطای مجوز تاخیر یاد شده و از وظایفی که در ماده ۱۷ این دستور العمل برای ... جلوگیری از انتشار اطلاعات افشا نشده... مقرر می‌کند، فهمیده می‌شود.

۵. مسئولیت‌های ناشی از نقض مقررات افشاء اطلاعات

در نظام حقوقی ایران برای افرادی که مقررات افشاء اطلاعات را در بازار بورس و اوراق بهادر نقض می‌کنند، سه مسئولیت انتظامی، کیفری و مسئولیت مدنی در نظر گرفته می‌شود. از آنجا که محور موضوع حاضر مبتنی بر مسئولیت مدنی می‌باشد، ما در این مبحث به شرح مختصر هر یک از مسئولیت‌های پیش‌کفته پرداخته و در مبحث آتی به بررسی دقیق ابعاد مسئولیت مدنی خواهیم پرداخت.

۱-۵. مسئولیت انتظامی

باتوجه به اجرای بند ۲ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادر جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۸۴ و موضوع ماده ۳۵ همان قانون در صورتی که کارگزاران بورس مرتکب تخلفی شوند که در سایر مقررات برای آن مجازات مقرر نشده است، مراجع رسیدگی باید نسبت به تعیین نوع تخلف و انطباق آن با یکی از مصاديق دستور العمل انطباطی کارگزاران بورس مصوب ۹/۱۳۸۹ اقدام نمایند. مراجع رسیدگی در هر صورت مجاز به استنکاف از رسیدگی نیستند و دستورالعمل‌های قبلی که مصوب ۱۳۸۴/۲/۴ بوده ملغی شده است. این دستورالعمل در ماده ۴ خود تنبیهات انطباطی کارگزاران را بر شمرده است. همچنین ماده ۷ این دستور العمل مقرر می‌دارد: تخلفاتی که موجب محرومیت کارگزار از انجام معاملات حداکثر تا شصت روز کاری می‌شود، مورد تصریح قرار گرفته است.

بنابراین، استفاده از ضمانت اجرای انطباطی در کنار ضمانت اجرای کیفری از اهمیت ویژه‌ای در جرایم اقتصادی برخوردار است. به استناد ماده ۳۵ قانون بازار اوراق بهادر تخلفات انطباطی را می‌توان برای حداقل چهار دسته به کار گرفت. این چهار دسته عبارتند از: کارگزاران، کارگزاران/معامله‌گران، بازارگردانان و ناشران. در سایر قوانین از جمله قانون ایالت متحده نیز قانونگذار، کمیسیون اوراق بهادر ایالات متحده این اختیار را داده است که در صورت بروز تخلف و یا ظن قوی در بروز تخلف و برای جلوگیری از ارتکاب جرم ضمانت اجراهای انطباطی را به کار گیرد. (معصومیان، ۱۳۹۳، ۶۰)

از همین‌رو؛ توقف نماد معاملات، تعليق نماد معاملات و نیز عدم تایید معاملات به عنوان ضمانت اجرای انطباطی در قوانین و آیین نامه‌های بازار بورس و اوراق بهادر در نظر گرفته شده است که در ذیل به شرح مختصر آن پرداخته خواهد شد.

۱-۱-۵. توقف نماد معاملات

وقفه‌های معاملاتی از نظر تعریف، جز حوادث محربی به شمار می‌آیند که تقریباً به طور دائم دارای پتانسیل لازم برای تبدیل شدن به حرکت‌های حاد و ناگهانی هستند. توقف نماد معاملاتی، باعث کاهش عدم تقارن اطلاعات شده و به سرمایه‌گذاران فرصت می‌دهد که بتوانند در این مقدار زمان محدود، سفارش‌های خرید و فروش خود را بر اساس اطلاعات جدید بازنگری کنند. هر نماد معاملاتی، به دلایل

مختلفی ممکن است متوقف شود. توقف ناشی از تعديل سود و افزایش سرمایه از جمله توقف هایی هستند که اثر روانی بر سهامداران دارند. از آنجا که تعديل سود به این معناست که درآمد هر سهم افزایش و یا کاهش پیدا کند، تعديل منفی سود درآمد هر سهم کاهش می یابد، بنابراین سهامدار به طور منطقی نباید سهام خود را بفروشد، اما به دلیل تأثیر روانی بازار و برای فرار از زیان بیشتر، سهام خود را می فروشد.

عکس این مطلب نیز در تعديل مثبت سود رخ می دهد. (دموری و همکار، ۱۳۹۳، ۵۲)

بنابراین می توان گفت، توقف معاملات سهام و دیگر ابزارهای مالی و همچنین بستن بازار مسئله ای است که تمام بورس ها با آن مواجه هستند. بورس ها از وقفه های معاملاتی به منظور شفافیت اطلاعاتی و بازگرداندن نظم به بازار در شرایط غیر عادی استفاده می کنند. دریافت و انتشار اطلاعات با اهمیت شرکت ها و دسترسی یکسان سهامداران به این اطلاعات از اهداف اصلی توقف معاملات می باشد.

بازارها و مقامات ناظر در صورت مشاهده تقلب یا دستکاری در معاملات ممکن است معاملات یک یا چند اوراق بهادر را متوقف نمایند. هنگامی که معاملات غیرعادی نشان دهنده دستکاری احتمالی یا معامله براساس اطلاعات نهایی باشد، گردانندگان بازار یا مقام ناظر معاملات را متوقف و بلافضله متعاقب آن بیانیه ای از سوی ناشر منتشر می شود. مبنی بر اینکه اطلاعات با اهمیتی که توجیه کننده فعالیت های غیر عادی بازار باشد، وجود ندارد. اکثر مقامات ناظر به منظور حمایت از سرمایه گذاران یا برای حفظ نظم و

یکپارچگی بازار، اختیار قانونی برای توقف همه معاملات اوراق بهادر را دارند. مقامات ناظر، توقف معاملات را زمانی اعمال می کنند که شواهد موجود نشان دهد در قیمت اوراق بهادر دستکاری شده یا افشاء کافی صورت نگرفته است. این نوع توقف های معاملاتی اغلب به عنوان تعلیق معاملات شناخته می شوند. در اکثر موارد و به منظور شفافیت بازاری که توقف معاملات را اعمال می نماید. بلافضله بازارهای دیگر را در حوزه قانونی از این موضوع مطلع می سازد اگر یک مقام ناظر براساس تقلب یا دستکاری توقف معاملاتی را اعمال نماید معمولاً در تمام بازارهای حوزه قانونی این توقف اعمال می شود.

در همین راستا ماده ۱۱ دستورالعمل اجرایی نحوه انجام معاملات اوراق بهادر در بازار پایه فرابورس ایران که در تاریخ ۱۳۹۰/۲/۱۰ به تصویب هیأت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادر رسید، مقرر داشته است: «در صورتی که معاملات اوراق بهادر در بازار پایه مظنون به استفاده از اطلاعات نهایی یا دستکاری قیمت باشد، فرابورس می تواند رأساً یا به موجب اعلام سازمان نماد معاملاتی اوراق بهادر را متوقف نماید. بازگشایی نماد معاملاتی پس از بررسی های لازم حسب مورد به تشخیص فرابورس یا سازمان خواهد بود.»

همچنین مطابق بند «ط» و «ی» ماده ۱۳ آیین نامه رسیدگی به تخلفات کارگزاری مصوب جلسات ۱۳۷۶/۶/۱۷ و ۱۳۸۶/۷/۲۸ شورای بورس با آخرین تغییرات ۱۳۸۲/۱۲/۴ انجام هرگونه رفاری که منجر به ارائه ظاهری گمراه کننده از روند معاملات، ایجاد قیمت های ساختگی و تغییر افداد به انجام یا عدم انجام معاملات گردد. به علاوه کارگزار که رasa و یا از طریق هماهنگی با کارگزار دیگر با هدف به دست

آوردن سهم و قیمت و با حجم موردنظر اقدام به معاملاتی به صورت همزمان و یا غیر همزمان بنماید، موجب محرومیت از انجام معاملات تا ۲۰ جلسه معاملاتی می‌شود.

چهارچوب انتقال عملیات و فعالیت‌های اجرایی سازمان کارگزاران بورسی و اوراق بهادار تهران به بورس و اوراق بهادار تهران مصوب ۱۳۸۵/۱۱/۲۹ هیئت مدیره سرمایه‌گذاران نیز بیان داشته است. در صورتی که معاملات مظنون به استفاده از اطلاعات نهانی و یا دستکاری قیمت و یا وجود اخبار با اهمیت در بازار سهام باشد مدیرعامل بورس یا سازمان می‌تواند دستور توقف نماد را صادر نمایند. در این حالت بورس بلافضل نسبت به بازارگردانی در بورس اوراق بهادار تهران مصوب ۱۳۸۷/۴/۲۲ هیئت مدیره سازمان بورس در صورتی که یک ورقه بهادار بیش از یک بازارگردان داشته باشد، بازارگردان آن ورقه بهادار را نباید در تعیین قیمت سفارش‌های خود با یکدیگر هماهنگ نمایند. هماهنگی در این زمینه به منزله دستکاری قیمت خواهد بود.

۱-۲. تعلیق نماد معاملات

از دیگر ضمانت اجرای نوینی که در بازار سرمایه به آن اشاره شده است، تعلیق نماد معاملات است. از آنجا که تعلیق نماد به عنوان مقدمه در جهت اعمال ضمانت اجراهای سنتی و در جهت تامین حسن نیت و ایجاد مانع جهت سوءاستفاده موجب خسارت مالی سنگین مؤثر است، به عنوان ضمانت اجرا محسوب می‌گردد. (انصاری و همکار، ۱۳۹۰، ۲۲۴)

طبق بند ۵ ماده ۱ دستورالعمل نحوه انجام معاملات، تعلیق نماد را جلوگیری از انجام معامله یک اوراق بهادار را رفع دلایل تعلیق تعریف کرده است. قانونگذار تعلیق توقف را در دو مبحث جداگانه و با تعاریفی متفاوت پرداخته است اما ملاکی برای تمایز این دو از یکدیگر ارائه نداده است. می‌توان گفت تعلیق نماد خود به گونه‌ای توقف نماد را نیز دربردارد. به عبارت دیگر شاید در تمیز این دو بتوان گفت در توقف نماد برای مدت محدودی متوقف می‌شود ولی در تعلیق، توقف تا برطرف شدن دلایل تعلیق ادامه دارد که ممکن است برای مدت نامحدودی باشد. (همان)

در موارد زیر نماد معاملاتی توسط بورس تعلیق می‌گردد و رفع تعلیق نماد معاملاتی منوط به رفع دلایل تعلیق می‌باشد:

۱. در صورتی که بنا به اعلام سازمان حسابرس و بازرگانی قانونی نسبت به صورت‌های مالی ناشر پذیرفته شده، اظهار نظر مردود یا عدم اظهار نظر ارائه نموده باشد.

۲. در صورت تعلیق پذیرش اوراق بهادار در بورس اوراق بهادار تهران.

و نیز، سازمان بورس می‌تواند جهت پیشگیری از تضییع حقوق سرمایه‌گذاران، در شرایطی که ابهام اساسی نسبت به شفافیت اطلاعات ناشر وجود داشته باشد یا حسب اطلاع ناشر مبنی بر وجود اطلاعات مهم (با اهمیت) نماد معاملاتی ناشر پذیرفته شده را تعلیق نماید.

۱-۳. عدم تأیید معاملات

یکی از موارد ضمانت اجرای معاملات در بازار سرمایه عدم تأیید معاملات می‌باشد. این ضمانت اجراهای سنتی معاملات در حقوق ایران به کار نرفته است و ضمانت اجرای جدید محسوب می‌شود. (همان) در دستور العمل اجرای نحوه انجام معاملات تصریح شده است که تمامی معاملات اوراق بهادار در بورس در صورتی قطعیت می‌یابد که به تأیید بورس برسد^{۲۹} این اساس اگر معاملاتی به تأیید بورس نرسد قطعیت نمی‌یابد. در دستورالعمل نحوه انجام معاملات به موارد اختیاری و اجباری عدم تأیید معاملات پرداخته است. در این دستورالعمل در مواردی عدم تأیید معاملات توسط بورس اختیاری است، از جمله این اختیارات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

۱- براساس تقاضای کارگزار به دلیل وقوع اشتباہات احصا شده هیئت مدیره؛

۲- خطای معاملاتی متأثر از اشکال سامانه معاملات؛

۳- مازاد سهام یا حق تقدیم سهام فروخته شد نسبت به آچه معمول تعریف معاملات عده می‌گردد؛

۴- در صورت عدم رعایت سهمیه اعلام شده برای خرید یا فروش اوراق بهادار در معاملات؛

۵- در صورتی که ظن دستکاری قیمت یا استفاده از اطلاعات نهانی وجود داشته باشد. مواد ۳۰ و ۳۱ در مواردی هم عدم تأیید معاملات اجباری است و سازمان بورس مکلف به عدم تأیید است.

بنابراین طبق ماده ۳۱ این دستورالعمل در صورتی که ظن دستکاری قیمت یا استفاده از اطلاعات نهانی وجود داشته باشد، بورس می‌تواند معاملاتی که با نوسان غیرعادی قیمت یا حجم غیرعادی انجام شود تأیید ننماید. عدم تأیید معاملات در بازار سرمایه بالاخص در صورتی که ظن دستکاری قیمت یا استفاده از اطلاعات نهانی وجود داشته باشد می‌تواند از تهدید حقوقی خریداران و یا فروشنده‌گان جلوگیری کرده و از سوی دیگر قواعد رقابت مشروعی را در بازار سرمایه حکمفرما کند. بسیاری از کشورها به این نتیجه رسیده‌اند که تحمیل مجازات‌های انضباطی و اداری در جلوگیری از بی‌نظمی و ناهمجارتی در بازار کارایی پیشتری دارد. به هر حال مجازات‌های انضباطی به شدت مجازات‌های گیفری نیست ولی این نوع تنبیهات با سرعت بیشتری اجرا شده و تمکین فعلان بازار از آرای انضباطی به لحاظ تداوم ارتباط حرفه‌ای و سعی در ایجاد وجهه‌ی مناسب شغلی از خود نزد نهاد ناظر بهتر است. مزیت دیگر اجرای مجازات اداری و انضباطی در مقابل مجازات‌های گیفری این است که برای شخصیت‌های حقوقی نیز قابل اعمال است.

۲. مسئولیت کیفری و شیوه‌های پیشگیری وضعی از جرایم مبتنی بر افشاء اطلاعات

رسیدگی به جرایم ارتکابی، با پیگیری سازمان بورس به موجب بند ۹ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار، اعلام آن دسته از تخلفات در بازار اوراق بهادار که اعلام آنها طبق این قانون بر عهده سازمان است به مراجع

۱. فصل نهم تأیید معاملات ماده ۲۹: «تمامی معاملات اوراق بهادار در بورس، در صورتی قطعیت می‌یابد که به تأیید بورس برسد».

ذیصلاح و پیگیری آنها بر عهده هیات مدیره بورس گذارده شده است و توسط مراجع قضایی به عمل می‌آید.

دادگاه پس از رسیدگی مطابق فصل ششم قانون بازار اوراق بهادار مبادرت به صدور حکم مینماید. هیات داوری در صورت برخورد و مشاهده جرم، صلاحیت رسیدگی به امور جزایی و انظامی و انصباطی کارگزاران را نداشته و می‌تواند با تهیه گزارش، به همراه بدل پرونده مراتب را به مراجع ذیصلاح اعلام، تا رسیدگی لازم به عمل آید.

سازمان بورس و اوراق بهادار نیز، طبق ماده ۵۲ قانون بازار اوراق بهادار، مکلف است مستندات و مدارک مربوط به جرایم موضوع فصل ششم قانونمذکور را گردآوری کرده و به مراجع قضایی ذیصلاح اعلام نماید و حسب مورد موضوع را به عنوان شاکی پیگیری نماید. مرتكبان جرایم بازار اوراق بهادار در علم جرم شناسی با عنوان یقه سفیدها شناخته شده که به طور معمول نه از افسار عادی جامعه، بلکه از اشخاص حرفه‌ای، متخصص، دارای ضریب هوشی بالا، ذی نفوذ دارای پنیه و پشتونه مالی قوی، عضو هیات مدیره بسیاری از شرکت‌ها و دارای رانت اطلاعاتی قوی می‌باشند. این اشخاص دارای موقعیت اجتماعی و اقتصادی بالا و مورد احترام مردم، مقامات سیاسی و قضایی هستند. مرتكبان جرایم بازار بدون توصل به اقدامات خشونت آمیز و اعمال حسب ظاهر قانونی، منعکس می‌کنند. این افراد که معمولاً به صورت سازمان یافته و تشکیلاتی فعالیت می‌کنند، به منظور مخفی کردن منشا جرم و شیوه ها ارتکاب آن، از وسائل و امکانات پیچیده‌ای استفاده می‌کنند، به عنوان نمونه در یکی از پرونده ها یکی از متهمن جرم معامله متنکی بر اطلاعات نهانی که در صدی از مالکیت شرکت های تابعه مختلف را در اختیار داشت و همزمان عضو هیات مدیره یکی از شرکتهای پذیرفته شده در بورس نیز بود، با اتکا به اطلاعات نهانی شرکت مادر، شرکت های تابعه و زیر مجموعه را به خرید سهام شرکت مادر در ظرف زمانی پیش از اعلام رسمی تعديل مثبت سود پیشینی هر سهم شرکت اصلیف سفارش می نماید و از این طریق سود کلانی را ظرف چند روز تصیب خود می کند بدون اینکه به سهولت قابل ردیابی و شناسایی باشد. ارتکاب جرایم توسط این طیف، بی اعتمادی و ناکارآمدی را در یکی از بازارهای مهم مالی کشور یعنی بازار سرمایه، وارد کرده و در نتیجه موجب آسیب به نظام اقتصادی کشور خواهد شد.

بنابراین مطابق قولین موضوعی ایران یکی از جرایمی که موجبات مسئولیت کیفری را فراهم می‌آورد سوء استفاده از اطلاعات، اسناد، مدارک یا گزارش های خلاف واقع مربوط به اوراق بهادار می‌باشد. مطابق بند ۴ ماده ۴۹ قانون بازار که مقرر می‌دارد: هر شخصی که عالم و عامدا هرگونه اطلاعات اسناد و مدارک یا گزارش های خلاف واقع مربوط به اوراق بهادار را به هر نحو مورد سوء استفاده قرار دهد.

بنابراین «سوء استفاده» می‌تواند صاديق فروانی حسب مورد داشته باشد مثل بکاربردن، تسلیم و ارائه کردن، انتشار دادن و واگذار نمودن، استعمال کردن، استناد کردن، مبادله کردن و از این قبیل. و نیز

قانون‌گذار با بکاربردن «به هرحصار» دامنه مصاديق «سوءاستفاده» را گسترش داده است؛ که شرایط لازم برای تحقق این جرم به شرح ذيل است:

۱- در اين بند سوءاستفاده از هر نوع اطلاعات، اسناد و مدارك غيرواقعي و گزارش هاي خلاف واقع مربوط به اوراق بهادر شركت ها شرط تحقق جرم است. شيوه نگارش بند ۴ اين ابهام را ايجاد مي‌کند که صفت (خلاف واقع) فقط به (گزارش ها) عطف شود نه اطلاعات، اسناد و مدارك، در حالي که به نظر مي‌رسد اولاً قانون‌گذار برخلاف ساير جرم انگاري هاي فصل ششم قانون بازار، قيد (عامل) را ذكر کرده که منظور علم به خلاف واقعي بودن اسناد و مدارك و اطلاعات و گزارش ها مي‌باشد نه علم به واقعي بودن آنها؛ ثانياً در غير اين صورت نتيجه مناسي از نگارش جمله استبانت نمي‌شود زيرا مفهوم مختلف گزارش هاي خلاف واقع اين بود که سوءاستفاده از گزارش هاي واقعي مشمول اين بند نمي‌شود که با مفاد اين بند سازگار نمي‌باشد.

۲- دامنه اشخاصي که ممکن است مرتكب اين جرم شوند وسیع بوده و مي‌تواند کارکنان سازمان، بورس‌ها، فرابورس‌ها و شركت‌های کارگزار و هر شخص دیگري که بنا به رابطه شغلی خود دسترسی به اطلاعات و اسناد و مدارك دارد را شامل شود:

۳- وجود رابطه شغلی برای تحقق جرم لازم نیست و سوءاستفاده افراد خارج از مجموعه بند فوق از اطلاعات و مدارك نيز مي‌تواند منجر به ارتکاب اين جرم شود.

۴- اطلاعات و اسناد و مدارك باید مربوط به (اوراق بهادر) شركت‌ها باشد در غير اين صورت مشمول اين بند قرار نمي‌گيرد.

معامله، بازار گردانی، رتبه بندی، مشاوره، ارزشیابی تسویه، پایابی معاملات اوراق بهادر، تحلیل اطلاعات، دریافت دستورهای خرید و فروش واسطه گری در خرید و فروش، جمع آوري، پردازش و انتشار عمومي اطلاعات مربوط به سفارش‌های خرید و فروش معاملات اوراق بهادر فراهم آوردن تسهیلات لازم برای معاملات تعهد پذيره نويسي و فروش، سپرده گذاري و توثيق از جمله امور مرتبط با اوراق بهادر به شمار مي‌رود، بنا به ماده ۲ دستور العمل نحوه دریافت مجوز تاسيس بورس‌ها، کانون‌ها، نهادهای مالي از سازمان بورس و اوراق بهادر مصوب ۸۵/۷/۲۰ هیئت سازمان بورس و اوراق بهادر مي‌باشد.

البته به موجب ماده ۱۰ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالي جدید به منظور تسهيل اجراء سياست‌های کلي اصل چهل و چهارم قانون اساسی مصوب ۱۳۸۸/۹/۲۵ معاملات کالا و اوراق بهادر در بورس‌های کالائي نيز مشمول احکام فصل ششم قانون بازار شده. بنا بر اين میتوان سوءاستفاده از اطلاعات خلاف واقع در خصوص معاملات محصولات بورس کالا نيز صورت بگيرد که در اين صورت مشمول احکام اين بند قرار مي‌گيرد:

۵- این جرم از جرایم مطلق بوده که نیاز به نتیجه خاصی ندارد: لذا خواه از سوء استفاده مرتكب ضرر و زیان به دیگران وارد شود یا نشود یا منفعتی نصیب وی شود یا خیر، تاثیری در تحقق جرم ندارد. (امامی مبیدی، ۱۳۹۴، ۹۶-۹۷)

بنابراین پیشگیری از اقدامات مجرمانه‌ی مبتنی بر افشاء اطلاعات از جمله بایسته‌های درخور توجه است. اقدام‌های پیشگیرانه‌ی وضعی ناظر به اوضاع، احوال و شرایطی است که مجرم را در آستانه‌ی ارتکاب جرم قرار می‌دهند. این اوضاع و احوال که در جرم‌شناسی، وضعیت ماقبل بزهکاری یا وضعیت‌های پیش جنایی نام دارند، فرآیند گذار از اندیشه به عمل مجرمانه را تحریک و یا تسهیل می‌نماید.

پیشگیری وضعی بر دو محور استقرار دارد:

الف: مجرم، با فرصت‌هایی که در رفتار قربانیان جرم ایجاد می‌شود، به اندیشه‌ی ارتکاب جرم می‌افتد.
ب: از آنجا که مجرم فردی حسابگر است، می‌توان از طریق شیوه‌های فنی، از ارتکاب جرم جلوگیری کرد.

پیشگیری وضعی ناظر به محدود کردن فرصت‌های ارتکاب جرم است که باید با رعایت حقوق و آزادی‌های مدنی و سیاسی مردم، به اجرا گذاشته شود، تا جنبه‌ی شهروند مدار به خود بگیرد.

این نوع پیشگیری (وضعی یا موقعیت مدار) به عنوان راهکار جدید پیشگیرنده از بزهکاری و جانشین گونه‌های متعارف پیشگیری از جرم، در اوخر دهه ۱۹۷۰ توسط رونالد کلارک و همکارانش مطرح و نظریه‌پردازی شده است.

همان‌طور که گفته‌یم ما معتقد‌یم پیشگیری وضعی می‌تواند نقش به سزاگیری در کنترل جرم دستکاری بازار ایفا کند. مولفه‌هایی که مدنظر نگارنده در این پایان‌نامه قرار گرفته است عبارت است از:

۱. افزایش موانع ارتکاب جرم؛
۲. کاهش و ممنوعیت موقت از فعالیت؛
۳. اعلام اسامی متخلقین و مجرمین. لذا ما در این مبحث به شرح هر یک از موارد خواهیم پرداخت.

۱-۲-۵. افزایش موانع ارتکاب جرم

مراد از مانع ایجاد سد یا دیواری مقابله بزهکار است تا با تغییر وضعیت وی از ارتکاب جرم توسط فرد مصمم به انجام آن جلوگیری کند. به عبارت دیگر افزایش موانع یا کاهش فرصت‌ها رابطه‌ی معکوس فیزیکی و مادی و نیز موانع قانونی طبقه‌بندی کرد. (محشمتی اصل، ۱۳۹۲، ۱۰۹)

این موانع را می‌توان در کلیه قوانین و مقررات غیرکیفری مرتبط با این حوزه جستجو کرد. دو قانون اصلی و پایه در بازار اوراق بهادار وجود دارد که عبارتند از: قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل اجرا سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۸ و قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴ که در آن پاره‌ای تدبیر پیشگیرانه به شرح زیر وجود دارد:

۱. ارائه صورت های مالی و گزارش های ادواری در مورد عملکرد سازمان و همچنین وضعیت بازار اوراق بهادار به شورا. (بند ۱۰ ماده ۷)

۲. بررسی و نظارت بر افشاء اطلاعات با اهمیت توسط شرکت های ثبت شده نزد سازمان. (بند ۱۸ ماده ۷)

۳. اشتغال اعضای هیأت مدیره به صورت موظف و تمام وقت بوده و به هیچ وجه حق اشتغال یا پذیرش مسئولیت دیگری در سایر دستگاهها، بنگاهها و نهادها اعم از دولتی و غیر دولتی را نخواهند داشت. (ماده ۱۰)

۴. اعلام آنسته از تخلفات در بازار اوراق بهادار که اعلام آنها طبق این قانون بر عهده سازمان است به مراجع ذی صلاح و پیگیری آنها. (بند ۹ ماده ۷)

۵. اتخاذ تدابیر لازم جهت پیشگیری از وقوع تخلفات در بازار اوراق بهادار. (بند ۸ ماده ۷) همچنین دستور العمل ها و آینین نامه ها به شرح ذیل:

۱. دستور العمل اجرایی نحوه گزارش دهنده دارندگان اطلاعات نهانی ۱۳۸۶

۲. دستور العمل اجرایی افشاء اطلاعات شرکت های ثبت شده نزد سازمان بورس ۱۳۸۶ (مواد ۱۶ و ۱۷)

۳. دستور العمل اجرایی نحوی انجام معاملات اوراق بهادار در بازار پایه فرابورس ایران ۱۳۹۰؛

۴. آینین نامه اجرایی قانون بازار اوراق بهادار، ضوابط نظارت سپا بر فرآیند تاسیس و افزایش سرمایه شرکت های سهامی عام ۱۳۸۶.

آنین نامه های بورس بالاخص دستور العمل های مرتبط با اطلاعات نهانی باعث می شود تا موانع بزرگی در سر راه دارندگان اطلاعات نهانی پدید آید و به سهولت نتواند به معامله یا سوءاستفاده از آن بپردازند. چراکه؛ زمانبندی و تعیین افراد مسئول و نظارت سازمان بورس، ایجاد گردنی محکم در مقابل بزهکاری بازار اوراق بهادار خواهد بود. (همان، ۱۱۲)

وجود تعداد کثیر مراکز نظارتی در سازمان بورس بالاخص در کاهش فرصت های مجرمانه جرایم خاص بورسی کمک شایانی می کند. این نهادهای نظارتی مانع بزرگ برای ارتکاب جرایم خاص ناشران یا کارگزاران یا در بازار اولیه و یا ثانویه و یا عدم افشا اطلاعات نهانی و... است. این نهادها ذوالوجهین هستند یعنی از آنجایی که در مقررات تعیین شده اند مانع قانونی و از آنجایی که مانع محسوس در سر راه دور زنندگان قانون اند، مانع فیزیکی محسوب می گردند. مبحث نظارت به حدی حائز اهمیت است که برخی آن راه اصلی پیشگیری از برخی جرایم مانند دستکاری بازار می دانند و معتقدند با نظارت بر فروش استقراضی سهام، نظارت بر قیمت اوراق بهادار و افشاء اطلاعات مطمئنا از این جرم جلوگیری به عمل خواهد آمد. (قربانی، ۱۳۸۹، ۳۲۰-۳۱۹)

برای افزایش خطرات مورد نظر برای ارتکاب جرم می توان به نظارت رسمی مثل نهادهای نظارتی سازمان بورس که بر اجزای مختلف این بازار اشراف دارند اشاره کرد. در حال حاضر از طریق مانیتوره کردن فعالیت های فعالان و داد و ستد ها نظارت رسمی مناسبی صورت می گیرد و معاملات مشکوک و قیمت های

واردی مشکوک همگی رصد می‌شود و قابل پیشگیری‌اند. در این باره تصره ۳ ماده ۱۴ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید ۱۳۸۸ به صراحت گزارشات کارمندان سازمان را در حکم گزارش ضابطان دادگستری قرار داده و با شرایطی حتی آنان را ضابط دادگستری با مسئولیت‌های تعیین شده قرار داده است. یا نظارت غیررسمی از سوی کارمندان و همکاران در بخش‌های مختلف فعالیت بازار اعمال می‌شود.

۳-۲-۵. کاهش و منوعیت وقت از فعالیت

فعالان بازار سرمایه تمام تلاش خود را در تسريع فعالیت می‌نمایند. چراکه؛ سرعت در چنین بازاری حرف اول را می‌زند و کوچکترین تعللی ممکن است باعث بروز زیان یا از دست رفتن سود احتمالی نمی‌شود. زمانی که فعال بازار تخلف نموده یا مرتكب جرم شده بالاخص در باب شرکت‌ها یا کارگزاری‌ها، منوعیت از فعالیت می‌تواند هزینه سنگینی بر وی تحمل کند. این مورد در قانون ایران نسبت به برخی فعالان، مجرماست. بدین نحو که درباره کارگزاران، با محدودسازی فعالیت حرفه‌ای تعلیق و حتی لغو مجوز فعالیت برخورد می‌شود.^۴

لذا ما براین باوریم که، با اعمال چنین برخوردی مطمئناً فعالان برای جلوگیری از کاهش درآمدهای ناشی از توقف فعالیت خود تا سرحد امکان از ارتکاب تخلف و جرایم دوری می‌جویند.

۳-۲-۶. اعلام اسامی متخلفین و مجرمین

زمانی که فعالی اعم از حقیقی یا حقوقی مرتكب تخلف یا جرم شود با اعلام نام وی اعتبار او زیر سوال می‌رود و در بازاری که فعالیت‌ها به اعتبار افراد بستگی دارد دیگر وجهه درستی نخواهد داشت. بی‌اعتباری فعال مساوی است با کاهش مقاضی همکاری یا سرمایه‌گذاری یا مشارکت و . النهایه کاهش فعالیت و درآمد. در این باره سازمان بورس چندسالی است که در نشریه خود اقدام به انتشار آرا هیئت و کمیته‌ی رسیدگی به تخلفات و یا برخی آراء دادگاهها در مورد جرایم بازار را منتشر می‌کند. لیکن از درج اسامی به طور کامل امتناع می‌ورزد و به مخفف اسامی متخلفین بسنده می‌نماید. که اگر بالاخص در باب تخلفات اسامی متخلفین بیان گردد در کاهش تخلفات به دلیل بالا بودن هزینه ارتکاب آن موثر است و به طریق اولی در جرایم موثر خواهد بود.

۴-۲-۵. احراز هویت اشخاص حقیقی و حقوقی

مطابق ماده ۹۰ دستورالعمل نحوه انجام معاملات بورس^۵ در جهت رعایت مقررات مربوط پوششی و نیز مبارزه با سایر جرایم و تخلفات مربوطه، احراز هویت مشتریان به شرح ذیل مقرر شده است:

۱. آین نامه رسیدگی به تخلفات کارگزاران ۱۳۷۶

۲. متن دستورالعمل قابل دسترس در تارنما به آدرس:

الف) احراز هویت و شناسایی شخص حقیقی:

- اخذ اصل مدرک شناسایی مشتری شامل شناسنامه و کارت ملی و در مورد اشخاص خارجی، گذرنامه معتبر و نگهداری کی مصدق تمامی صفحات مدارک مزبور؛
- اخذ اطلاعات در مورد آدرس محل سکونت و کار؛
- اخذ اطلاعات در مورد حساب بانکی مرتبط با معاملات اوراق بهادر مشتری؛
- اخذ اطلاعات در مورد حجم معاملات قبلی مشتری؛
- اخذ اطلاعات در مورد هدف از انجام معاملات اوراق بهادر.

ب) احراز هویت و شناسایی شخص حقوقی:

- اخذ اطلاعات در خصوص اساسنامه، شرکتname، آگهی روزنامه رسمی در خصوص تأسیس و آخرين تغییرات آن، آگهی آخرین تغییرات مدیران و صاحبان امراضی مجاز، ترکیب سهامداران، مالکان یا شرکاء بالای ده درصد، مؤسسان، اعضای هیأت مدیره و مدیر عامل، بازرسان، حسابرسان و نشانی اقامتگاه آنان؛
 - اخذ اطلاعات مربوط به حساب بانکی مرتبط با معاملات اوراق بهادر؛
 - اخذ اطلاعات در مورد حجم معاملات قبلی؛
 - اخذ اصل مدرک شناسایی صاحبان امراضی مجاز شامل شناسنامه و کارت ملی و نگهداری کی مصدق تمامی صفحات مدارک مذکور.
- تبصره‌ی ۱: کلیه مستندات اخذ شده‌ی موضوع این ماده باید توسط کارگزار برابر با اصل شوند.
- تبصره‌ی ۲: کلیه اطلاعات موضوع این ماده براساس فرمتهای ابلاغی بورس اخذ خواهد شد.

۳-۵. مسئولیت مدنی

بدون تردید هدف اصلی مسئولیت مدنی جبران ضرر و زیان دیده است و این اصل، یکی از مهمترین اصول مسئولیت مئی تلقی می‌گردد و در ماده ۱۱۴۲ قانون مدنی فرانسه مقرر می‌دارد (هر تعهدی به انجام یا ترک انجام کاری در صورت عدم اجرای آن از وی متعهد، مستلزم ضمانت نسبت به خسارات خواهد بود). آنچه در درجه اول در قواعد مسئولیت مدنی اهمیت دارد، آن است که (زیان) جبران گردد، خواه زیان عاملانه و عملانه باشد، خواه از روی اشتباه و جهل.

در این میان کارگزاران و اشخاص مصروفه در ماده ۳۵ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۹/۲ به واسطه فعالیت حرفه‌ای شان، ممکن است، باعث ورود خسارت به دیگری گرددند. در عین حالف ایجاد مسئولیت

یا ناشی از نقض قرارداد است، به نحوی که مینا یا منع اصلی قرارداد، اراده و توافق دو طرف است و تمام آثار قرارداد تابع آن است، یا مسئولیت و آثار آن می‌باشد.

از جمله جرایمی که موجبات مسئولیت‌های حقوقی را فراهم می‌سازد، جعل است. موضوع جعل، صرف نظر از مسئولیت جزایی و انتظامی برای کارگزار، ممکن است مسئولیت مدنی نیز به همراه داشته باشد. به دست آوردن برخی از اطلاعات یک سهام دار، توسط جاگلی از طریق مختلف و تهیه بقیه اطلاعات با استفاده از اطلاعات قبلی و تنظیم اسناد جعلی با استفاده از اطلاعات فوق، انجام معاملات ساختگی برخلاف اصول متعارف و منصفانه بازار، جهت گریز از محدودیت‌های مقرراتی بازار، از قبیل فروش بیش از سهمیه مجاز، از طریق کدهای واسطه، استفاده از کد از کد معاملاتی، اطلاعات، اسناد و مدارک مربوط به معاملات یا وجوده مشتریان به نفع خود یا سایرین، دستکاری در دفتر حساب‌های کارگزار، از قبیل ثبت معامله انجام نشده، حذف معامله انجام شده و ثبت تهاصر بدون مجوز، اخذ کد انجام معامله به نام سهامداران ساختگی، علت عدمه ایجاد مسئولیت برای کارگزار است. چنانچه کارگزار در احراز هویت فروشنده‌گان اوراق بهادرار دقت کامل نموده و قبل از انجام معاملات کلیه مدارک لازم برای انجام معامله را از فروشنده اخذ نمود و اعتبار گواهینامه سپرده سهام و شماره سریال شناسنامه فروشنده را از طریق امکانات تعییه شده در سامانه معاملات تطبیق و در صورت صحیح بودن اقدام به انجام معامله برای مشتری نماید و همچنین از پرداخت وجوده معامله به غیر صاحب سهم یا نماینده قانونی وی خودداری نماید این اقدام پیشگیری برای سرمایه‌گذار است. (همان، ۱۲۱)

در همین راستا در ماده ۲۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد اطلاعات مصوب ۱۳۸۹ آمده است: «هر شخصی اعم از حقیقی یا حقوقی که در نتیجه انتشار اطلاعات غیرواقعی درباره او به منافع مادی و معنوی وی صدمه وارد شده است حق دارد تا اطلاعات مذکور را تکذیب کند یا توضیحاتی درباره آنها ارائه دهد و مطابق با قواعد عمومی مسئولیت مدنی جبران خسارت‌های وارد شده را مطالبه نماید».

نتیجه

حضور سرمایه‌گذاران و مشارکت کنندگان در بازارهای مالی نیازمند ایجاد اعتماد عمومی آنها به کارآیی و حرکت صحیح این بازارها است. اصولی چون منصفانه بودن، شفافیت و کارآیی بازار می‌تواند حقوق و منافع سرمایه‌گذاران را حمایت کند و اقبال و اعتماد عمومی به بازار را افزایش دهد. در این جهت شفافیت اطلاعاتی و دسترسی فعالان بازار سرمایه به اخبار و اطلاعات صحیح و به هنگام یکی از مهمترین الزامات بازار سرمایه‌ای کارآمد است و طراحی ساز و کار بهینه و نظارت موثر مسئولان و دست اندر کاران بازار سرمایه را طلب می‌کند

بر همین اساس در نظامهای حقوقی از جمله مبانی نظری، افشاء اطلاعات در بورس و اوراق بهادرار، حفظ اعتماد عمومی به بازار مالی و کارآیی آن، و همچنین حمایت از سرمایه‌گذاران است. از سوی دیگر مبنای

قانونی آن نیز در نظام حقوقی ایران، بند ۴۶ ماده قانون بازار بورس و اوراق بهادار است. و نیز در یک تقسیم بندی کلی می‌توان دستکاری در قیمت‌ها و ارزش سهام و نیز دستکاری در اطلاعات را به عنوان متداول‌ترین شیوه‌ها شناخت که هدف از آن نیز کسب منافع بیشتر از طریق افزایش یا کاهش ارزش سهام شناخت. در نظام حقوقی ایران نیز ضمانت اجرای کیفری و مسئولیت مدنی (جبران خسارت) برای آن اندیشیده شده است.

بنابراین، قوانین و مقررات مرتبط با افشای اطلاعات نهانی، ماهیتی چندگانه دارند، بدین‌شکل که در پاره‌ای موارد به موجب قانون فعالان بازار بورس به ویژه کارگزاران ملزم به افشای اطلاعات هستند و در مواردی معاف از افشای اطلاعات هستند. همچنین در مواردی افشای اطلاعات محترمانه و نهانی از موجبات ضمان کیفری و حقوقی، محسوب می‌شود. براین اساس، چنانچه هر یک از دارندگان اطلاعات نهانی و یا ثالث ماذون از سوی آنان به موجب نقض مقررات و الزامات افشای اطلاعات موجبات ضرر به دیگری را فراهم سازد، مطابق قواعد عمومی مسئولیت مدنی مکلف به جبران خسارات وارد خواهد بود.

باتوجه به اهمیت پدیده‌ی انتشار اطلاعات نهانی در سلب اعتماد عمومی با بازار سرمایه، و اثرگذاری بیشتر تمهیدات انتظامی، شایسته به نظر می‌رسد که دستگاه‌های ذی‌ربط نسبت به اندیشیدن تمهیداتی از جمله ممنوعیت وقت و یا دائم از فعالیت، ابطال مجوزهای مربوطه، انتشار اسامی متخلفین و... با جدیت بیشتری عمل نمایند.

شایسته است سازمان بورس و اوراق و بهادار و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط تمهیدات لازم برای آگاه‌سازی هرچه بیشتر فعالان بازار بورس و اوراق بهادار در خصوص شیوه‌های دستکاری بازار و راههای پیشگیری از این پدیده را، از طریق رسانه‌های جمعی و سایر راههای اطلاع رسانی با قدرت دسترسی سریع و توان با سهولت، بی‌اندیشد.

انجام معاملات متکی بر اطلاعات نهانی از جمله مصاديق مجرمانه در حوزه‌ی فعالیت‌های بازار بورس است که گذشته از مجرمانه بودن این پدیده خسارت‌های مالی سنگینی در پی دارد، لذا شایسته است که نظام تقنی برای جبران خسارت‌های بوجود آمده، «خسارت تنبیه‌ی» را مورد تصريح قرار دهد.

فهرست منابع و مأخذ**الف) کتاب**

- امامی میدی، علیرضا، (۱۳۹۴)، تعهدات و مسئولیت‌های کارگزاران بورس در حقوق ایران، چاپ اول، تهران: انتشارات مجلد.
- بلکوبی، احمد، (۱۳۸۱)، تئوری حسابداری، مترجم علی پارسائیان، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- شفیعی، محمد (۱۳۸۵)، قانون و مقررات در اقتصاد اطلاعات، تهران، نشر پیام رسان.
- ولک د و ترنی، (۱۳۸۷)، تئوری حسابداری: روش ادراکی و نهادی، جلد اول، ترجمه پارسائیان، علی، تهران، انتشارات ترمه.
- محمدی، محمدرضا، (۱۳۹۵)، مسئولیت مدنی کارگزاران بورس، تهران: انتشارات بورس.
- میرزایی منفرد، غلامعلی، (۱۳۹۵)، حقوق بازار و اوراق بهادر (حل و فصل اختلافات)، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- ولک د و ترنی، (۱۳۸۷)، تئوری حسابداری: روش ادراکی و نهادی، جلد اول، ترجمه پارسائیان، علی، تهران، انتشارات ترمه.
- هندریکسن، ال دان اس. و ون بردا، میکل اف، (۱۳۸۴)، تئوری حسابداری، ترجمه پارسائیان، علی، تهران، انتشارات ترمه.

ب) نشریه

- ابراهیمی، مریم، (۱۳۹۰)، مسئولیت مدنی ناشی از نقض مقررات افشاء اطلاعات در معاملات سهام (مطالعه تطبیقی حقوق ایران و آمریکا)، فصلنامه بورس و اوراق بهادر، شماره‌ی ۱۵، صص ۱۶۱-۱۸۹.
- انصاری، علی، صدری، مرضیه، (۱۳۹۰)، ضمانت اجرای حقوقی معاملات در بازار سرمایه (مطالعه تطبیقی در حقوق کشورهای مالزی و آمریکا)، بورس اوراق بهادر، شماره‌ی ۱۶، صص ۲۲۷-۱۹۹.
- بنی مهد، بهمن، محسنی شریف، محسن، (۱۳۸۹)، بررسی عوامل موثر بر رتبه بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادر تهران از لحاظ کیفیت افشاء و به موقع بودن، مجله حسابداری و مدیریت، شماره ۷، صص ۸۷-۹۹.
- جمالی، جعفر، و همکاران، (۱۳۹۴)، بازناسی اطلاعات نهانی و قلمروی آن در نظام حقوقی ایران، مجله تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری، شماره ۳، صص ۳۱-۱۱.
- جنیدی، لعیا، (۱۳۸۱)، تعهد به دادن اطلاعات در قراردادها، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۴۷، صص ۱۱-۵۶.
- جنیدی، لعیا، نوروزی، م، (۱۳۸۸)، شناخت ماهیت اطلاعات نهانی در بورس اوراق بهادر، فصلنامه حقوق، شماره ۲، صص ۱۴۷-۱۲۹.

- حبیبا، سعید، میرشمسی، محمد، (۱۳۹۰)، جایگاه قواعد رقابت در قراردادهای انتقال و اجازه بهره برداری از حقوق مالکیت صنعتی، حقوق خصوصی، دوره ۶، شماره ۱۴، صص ۲۵-۶۹.
- دموری، داریوش، زارعی، محبوبه، (۱۳۹۳)، تحلیل تأثیر توقف نماد معاملاتی، بر کیفیت بورس اوراق بهادران تهران، فصلنامه علمی- پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی، شماره ۳، صص ۴۲-۴۹.
- صادقی مقدم، محمدحسن، نوروزی، محمد، (۱۳۹۰)، نقد و بررسی نظام افشاء اطلاعات در بورس ایران، فصلنامه حقوق دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۲، صص ۱۳۱-۱۴۹.
- قربانی، مجید، باقری، عباس، (۱۳۸۹)، دستکاری بازار اوراق بهادران، مجله پژوهش حقوق عمومی، شماره ۳۰۱-۳۲۶، صص ۲۹.
- کیانی، رضا، صفاریان، مریم، (۱۳۸۶)، فرآیند و الزامات افشاء اطلاعات در بازار سرمایه، مجله اقتصادی، شماره ۷۱.

ج) پایان نامه

- محتشمی اصل، میلاد، (۱۳۹۲)، سیاست جنایی ایران در قبال جرایم بازار اوراق بهادر با تکیه بر جرایم مرتبط با اطلاعات نهانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- معصومیان، محسن، (۱۳۹۳)، مطالعه تطبیقی جرم دستکاری بازار اوراق بهادر در حقوق ایران و ایالات متحده، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

